

széles utcáin, hogy ép oly kényelemmel ülhetünk színházaink bársonyszékein, mint a párisi haute voléennek bármelyik tagja, azzal még mindaddig nem léptünk a szó szoros értelmében vett kulturnemzetek közé, a míg szegény hegyvidéki népünk őskori tudatlanságban és gazdasági elmaradottságban nyomorog!

A természetnek fenntartott területekről.

Közli: *Sajó Károly*, tanár.

E folyóiratban volt már néhányszor szó arról, hogy a német erdők nevezetesebb természeti kincseit az ottani kormányok ép és élő állapotban akarják megmenteni az utókor számára. Jeleztem már egy ízben, hogy a mozgalom nem fog az erdészeti kincseknél megállapodni, hanem ki fog terjeszkedni *az ősi természet összes még meglevő szervezeteinek, tehát valamennyi ott honos növény- és állatfajnak, illetve ezek természetes csoportozatainak védelmére is.* Az eddigi intézkedések kétségen kívüli módon elárulják, *hogy min-ezek a teendők az erdészeti hatóságok ügykörébe sorozódnak.*

Arról van szó, hogy minden tipikus természetes tájspecziálitásból néhányat kivonnak a kultúra irtó befolyása alól és megtartják érintetlen állapotban. Ilyen tájspecziések például: a lápok (magas és mély lápok), a hangapuszták (Heiden), a sóslápok, a homokterületek, az erdők mindenféle nemei stb. Sőt ezekhez fogják iktatni azokat a helyeket is, hol ősidőkből fönmaradt emberi kulturális emlékek vannak, mint pl. őssirok, áldozó oltárok, köröltések régi táborhelyek körül stb., stb.

Hogy minő irányban halad ez a törekvés, mely egész Németországban ugyszólván szokatlanul élénk viszhangra talált, arra nézve néhány hivatalos irat nyújthat érdekes fölvilágosítást. A porosz földmivelésügyi minister 1900 óta bekivánja természettudományi társulatok és természetbúvárok, valamint más szakértők véleményeit, hogy a mondott ügyben fölhasználhassa. Például idézek egyet-mást abból az iratváltásból, mely az északnémet tőzeglápvidékek és hangapuszták területén való védett helyek alkotására vonatkozik.

A brémai természettudományi egyesületnek például ezt írta 1900. máj. 14.-én a porosz minister:

„*Wetekamp* tanár országgyűlési képviselő kezdeményezése az érdekelt állami hatóságokat annak a kérdésnek tárgyalására indította, hogy minő intézkedések útján lehetne az utókor számára megmenteni egyrészt az állat- és növényvilágnak, másrészt magának a föld természeti, eredeti felületalakulásainak ama különösen jellemző jelenségeit, melyeket a földfelület folyvást terjedő gazdasági kihasználása létük végalapjaiban kiirtással fenyeget“

„Kérdésbe jő tehát az, hogy különféle jellemző talaj- és tenyészformákat a kulturából esetleg egészen kivonjuk, sőt czélszerű intézkedésekkel azt is meggátoljuk, hogy közvetlen szomszédságuk talajmivelése olyan visszahatást gyakoroljon rájuk, melynek befolyása alatt őseredeti jellegüket elveszithetnék.“

Ezután közli a miniszter, *Hammerstein* báró, hogy *Weber* dr.-hoz, a tőzeglápkisérletti állomás botanikusához hasonló értelemben irt le és kívánja, hogy szakvéleményt terjeszsenek be hozzá.

Juniusban úgy a brémai természettudományi társulat, mint *Weber* dr. fölküldték szakvéleményeiket, melyek az említett társulat egy 23 oldalnyi különlenyomatában, *) azonkívül évkönyvében is megjelentek és a melyekből a főbb irányelveket az alábbiakban röviden közöljük.

A társulat természetesen melegen pártolja az alapeszmét, mivel a „természeti emlékek“ (Naturdenkmäler) megóvása „a tudomány, művészet és népnevelés tekintetében egyaránt igen fontos, míg elpusztulásuk az ország területét egyre kietlenebbé tenné.“

Az alkotandó területek — ez a társulat véleménye — állami birtokokká teendők; azonkívül törvényt kellene alkotni a végből, hogy a magánkézből ki nem szabadítható efféle emlékeket az állam a kiirtástól és mélyreható átalakításoktól megvédhesse. A megvédendő helyek és tárgyak felügyelete és kezelése legczélszerűbben egy külön ministeri bizottság kezébe teendő le, mely bizottság közigazgatási hivatalnokókból és a tudomány embereiből alkotandó.

Ezután felsorolja a brémai társulat azokat a természeti nevezetességeket, melyek az ő tanulmányi körébe eső vidéken meg-

*) Über die Herstellung von Naturschutzgebieten in Deutschland, Abhandlungen des naturwissenschaftl. Vereines zu Bremen. XV. évf. 3. füzet.

óvásra érdemesek volnának és a javasolt tárgyak és természeti csoportok helyeire is ráutal. Ilyenek volnának: a) *Lápterületek*, melyek élesen vannak határolva. b) *Hangapuszták* (Heiden) még pedig egyrészt homok- és agyagtalajuk (Calluna-puszták), másrészt kövestalajuk (Arctostaphylos-puszták). Ilyenek volnának pld. a wilsedei hegy és a Falkenberg Fallingbostel mellett. c) *Ó-német erdők*. Ilyen például magának a brémai erdőnek magva. d) *Folyók meredek partjainál levő vidékek*, a melyek különösen gazdag tanyái sok érdekes növény- és állatfajnak. Az e nemű védett területeket meg kellene óvni a folyószabályozásokkal járó terraszszolástól, valamint mesterséges gyepesítéstől, nemkülömben a villatelkekké való átalakítástól. e) *A keletfriziai tengeri szigetek* növényekben rendkívül gazdag buczkavölgyei. f) *Alkalmas szárazföldi tavak és patakszakaszok*. Végre g) mindenféle őstörténelmi maradványok.

Weber dr. az ő jelentésében különösen a *lápok* (Moore) és a *puszták* megvédéséről értekezik. A lüneburgi pusztának egy részét tartja olyannak, a melyen úgy a lápra, mint a pusztára vonatkozó tanulmányok együttesen volnának eszközölhetők.

Ezekon kívül mint külön védendő mintahelyek szerepelnének a *tengeri és belföldi sós mocsarak* is. Az előbbi csoportból alkalmas helyül kínálkozik az Elba torkolatánál ujabban képződött kis Trieschen nevű sziget. Belföldi sós lápok közül pedig igen érdekes az, mely Elő-Pomerániában, Zerrenthin és Koblenz közt fekszik.

Weber jelentése kiterjed az *erdőkre* is. Először azokról az erdőkről szól, melyek hajdan a *folyók alsó folyásait* vették körül, de a melyek ma már majdnem egész északi Németországból eltűntek, mióta a folyókat szabályozták. Ezek az erdők mocsaras területekkel váltakoztak és igen jellemző tájképspecialitások voltak, sajátos faunával és flórával. Ma már csupán a Memel mellett, Tilsit környékén látható egész vadságában talán utolsó képviselője ennek a formációcsoportnak, mely tehát mindenesetre a védett területek közé volna fölveendő. Némileg hasonló helyek, de már jócskán átalakulva, az Elba egyes szakaszainál is láthatók és ezekben tanyáznak (?) jelenleg a *hódnak* utolsó európai maradványai, melyek tehát szintén tilalom alá veendők.

Panaszkép említi föl a jelentésttevő, hogy „a mai ivadék már ritkán szerezhet tudomást arról, minő magasságot és minő

kort érhet el a bükk, a fenyő stb. kedvező körülmények közt.“ Azért *egyes* kiváló fapéldányokat meg kellene kimélni a kivágástól. De figyelemmel kellene lenni az aljfákra, a bokrokra is, melyeket a modern erdészeti elvek ugyan irtandóknak tartanak, de azért *egyes* kiválóbb helyeken megkellene őket hagyni. Az *Ilex aquifolium*-ot a mai emberek majdnem kizárólag csak mint alacsony bokrot ismerik, ám bár ha nőni hagyják, gyönyörű fa lesz belőle, mely fényes lombjával és piros bogyóival az erdők legszebb díszei közé tartozik.

„A német erdő — így szól a jelentés — abban az alakjában, melyben a jégkorszak elmúltával éjszaki Németországban kifejlődött, a hogyan időszámlálásunk első századaiban az egyes néptörzseket elválasztotta, a hogyan még a középkor későbbi szakaszaiban is a hegységeket ékesítette és abban a formájában melyben még ma is a mondák és költemények előtt eszménykép, gyanánt lebeg, mielőtt a szakadatlanul terjeszkedő emberi befolyás kiirtotta és a mai kornak csupán a hasznosra irányuló erdészeti praxisa egyoldalú módon ismét restaurálta: *legszebb részeiben és a jobb talajokon mindenütt vegyes erdő volt.*“

Azt hiszem, hogy körülbelül ugyanezek a szavak illettek rá kevés módosítással a mi igazán magyar tehát középmagyarországi erdőségeinkre, például a Bakonyra, a budai erdőkre, a Cserhátra, a nógrádi, honti erdőkre stb.

A mi a védendő területek adminisztrációját illeti, *Weber* dr. is az erdészeti hatóságok kezelésébe óhajtja őket bocsátani. Szigorúan megtiltandónak tartja, hogy rajtuk bárminemű terményeket, akár kőszenet, akár tőzeget, akár köveket, agyagot stb. ássanak, vagy hogy ott vadászszanak, vagy akár természeti ritkaságokat gyűjtők botanizáljanak, rovarászszanak stb. Szóval *a területek minden tekintetben való érintetlenségét a szó legszorosabb értelmében fönnt kell tartani* és hogy ezt keresztül lehessen vinni, okvetlenül állami birtokokká kell lenniök. Területük legalább is néhány négyszögkilométer legyen, de inkább nagyobb, mint kisebb. Utakat, vasutakat a védett területeken átvezetni semmi esetre sem szabad, sőt közel is csak annyira, hogy a tűzveszély tökéletesen ki legyen zárva, valamint füst- és portól menten maradjanak. Gondoskodni kell arról, hogy a területen átmenő vizek

minden tisztátalanságtól, lakott helyek csatornáinak tartalmától, mindenekfölött pedig gyárak moslékvizeitől megóvassanak. Ezért közelükben, azonkívül a rajtuk átmenő folyóvizek felső folyásai mellett gyárak nem engedélyezendők, sőt emberi lakások sem a közvetlen szomszédságban, nehogy a házi állatok minduntalan való behatolásától kelljen tartani. Hogy ezeket a szigorú rendszabályokat jog szerint ki lehessen mondani, törvényhozás útján kell a jogi alapot megteremteni.

Mindezekből pedig azt látjuk, hogy a németek ezt az ügyet csakugyan nagyon komolyan veszik és egész erővel fognak neki az egészen új és éppen nem könnyű munkának.

A fönnebbiekhez még azt a megjegyzést kell csatolnom, hogy *kis* védett területekkel a czélt elérni nem lehet, mert tapasztalati tény, hogy egyes lények, különösen állatok, többi közt rovarok is, már akkor el szoktak pusztulni régi lakóhelyeikről, ha ez jelentékenyen kisebb területre olvad össze. Hogy mi ennek az oka, nem egészen bizonyos; csak azt tudjuk, hogy vannak fajok, melyeknek tágas lakóhelyre, legalább is néhány ezer holdnyi — egy tagban levő — területre van szükségük. Másrészt meg kell említenem, hogy egy bizonyos szervi csoportozat védelme csak úgy vihető keresztül a siker reményével, *ha ugyanabból több hasonló darab földön, de egymástól földrajzilag lehetőleg távol eső helyeken* állítanak föl mintahelyeket. Mert alig van szervezet, mely időnkint egy-egy helyen pusztító epidemiáknak vagy más veszélyeknek ne volna kitéve, melyek néha az utolsó individuumig megsemmisítik és az illető faj az illető helyen azután mindaddig hiányzik, míg máshonnan ismét be nem vándorol. Ezért kell őket több egymástól távol eső helyeken védeni, hogy ne valamennyit érje egyszerre a katasztrófa és szükség esetén legyen honnan az újból való betelepítéshez tenyész-anyagot szerezni.

Hazánkban igen sok jellemző szerves fajcsoportozat van. Egészen más fajokból álló fauna és flóra van például a nyírségi, az északpestmegyei, a délipestmegyei, a temesmegyei stb. homokpusztákon. Egészen más fajok élnek például a honti, a budai, az isaszegi, a dunántuli, a horvát stb. tölgyerdőkben. Más szervezeti képe van az erdei tájnak aszerint is, hogy minő fák uralkodnak benne és minő a többi növényzet. Mihelyt a talaj másnemű össze-

tételü az egyik, mint a másik helyen, már más növényzet is uralkodik rajta és ennek folytán a fauna is más. Egészen eltérő faunisztikus és florisztikus képe van például az agyagnak, a mészkőnek, a bazaltnak, a trachytnak, a gránitnak stb. Sőt mindezeknek külön-külön is más életsoportozatai vannak, aszerint a mint például az illető hegy déli, keleti, nyugati és északi lejtőit, valamint a különféle magasságbeli öveket vesszük vizsgálat alá.

Igen nevezetesek a magyar szikes talajok és szikes vagy egyáltalában sós tavak és környékük állatai és növényei. Sehol az egész világon egyebütt nem található a mi különféle kárpáti tájaink jellemző különlegességei. Tulajdonképpen azt mondhatnók hogy Magyarország egészben véve természetrajzi unikum Európában, a mit a külföldön nagyon is jól tudnak és e miatt Magyarországon külön vadászokat és gyűjtőket is tartanak. Éz ezek a gyűjtők már sok érdekes fajt a tönk szélére juttattak, ha ugyan egészen ki nem irtottak a magyar korona határaiból. A valóság az, hogy alig van európai ország, melyben annyi megvédeni való természeti specialitás akadna, mint éppen hazánkban, amiről a muzeumok is tanuskodnak.

Ha alaposan akarnánk eljárni, alig tehetnénk egyebet, mint Magyarország állat- és növényfajainak katalógusain figyelemmel végigmenni és kijelölni azokat, a melyek nem általánosan mindeütt, hanem csak néhány lelőhelyen fordulnak elő és a védett területeket úgy szemelni ki, és úgy osztani be, hogy az összes magyarországi élő szervezetek képviselőinek jussanak nekik való alkalmas és nem zavart lakóhelyeik. *)

---

*) Ezen érdekes fejtegetések kapcsán felemlítjük, hogy a napilapok szerint a porosz országgyűlés közelebről egy oly törvényjavaslattal fog foglalkozni, melynek az a célja, hogy a szebb tájékat megvédje a reklámeszközök által való elcsúfítás ellen. A törvényjavaslat szerint a rendőri hatóságok büntetéssel sújthatnak mindenkit, a ki egy oly tájon, a melyre a törvény kiterjed, hirdető-oszlopokat, ríkitó feliratokat vagy reklám-táblákat alkalmaz. Hogy a reklám az erdőben mily visszatetsző, arról már az E. L. 1898. évi XII. számában «Erdőgazdaság szépmészeti czéllal» czímen megjelent cikkben megemlékeztünk.

Szerk.